

тивного глобального мислення, що критично важливо в сучасному конфліктно-кризовому середовищі, а прикладна – у орієнтації наукових досліджень на створення мобільних науково-освітніх програм і курсів, адаптованих до середовища сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і бізнес-практик. Так, у якості першочергових дослідницьких проектів 2011-1012 рр. визначено такі: глобальні торговельно-маркетингові стратегії і комунікації; фінансовий менеджмент в умовах глобальної нестабільності; інноваційні кластери і глобальна конкурентоспроможність. Зацікавленість вітчизняних і зарубіжних наукових і економічних установ та окремих вчених в колективній реалізації цих проектів свідчить про їхню актуальність і практичну значимість в контексті пріоритетів світової економічної науки.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. Основні тенденції та стандарти діяльності дослідницьких університетів світового класу / Л.Антонюк // Університетська освіта. – 2011. – №1. – С. 14-19.
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д.Белл. – М.: Academia, 1999. – 378 с.
3. Локтев В. Без науки у государства нет будущего / В.Локтев // Зеркало недели. – 2010. – Ноябрь. – №42. – С. 1, 11.
4. Локтев В. Цивілізаційний ресурс в Україні як переддень національної катастрофи / В.Локтев // Науковий світ. – 2010. – №7. – С.2-4.
5. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: [монографія] / Д.Г. Лук'яненко. – К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. – 220 с.
6. Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. Інноваційний ресурс економічного розвитку України: інтелектуальна місія університетів / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник // Вища школа. – 2011. – №12. – С.74-86.
7. Сикалов В. Мартышкин труд и его оплата / В.Сикалов // Зеркало недели. – 2010. – Ноябрь. – №42.
8. Сіденко С. Некономічні чинники світового економічного розвитку: [монографія] / С.Сіденко. – К.: Інститут світової економіки НАН України, вид-во «Аврора-Прінт», 2011. – 234 с.
9. Столярчук Я.М. Глобальні асиметрії економічного розвитку: [монографія] / Я.М.Столярчук. – К.: КНЕУ, 2009. – 304 с.
10. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. [монографія] – Т.2: «Інноваційно-технологічний розвиток економіки» / За ред.акад. НАН України В.М.Гейця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є.Кваснюка. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.
11. Стюарт Т.А. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций [Пер. с англ.] /Т.А. Стюарт. – М.: Поколение, 2007.
12. Татаренко Н.О. Концептуальні виклики стратегії модернізації національної економіки України / Н.О.Татаренко // Стратегія розвитку економіки України (економіка, соціологія, право): наук.журнал. – 2011. – №1. – с. 38-44.
13. Телешун С.О., Рейтерович І.В. Вплив фінансово-політичних груп на прийняття стратегічних рішень у сфері політики та економіки: українські реалії [монографія] / С.О.Телешун, І.В.Рейтерович. – Київ-Херсон, 2008. – 151 с.
14. Шляхи інноваційного розвитку України / Д.В.Табачник (керівник авторського колективу), В.Г.Кремень, А.М.Гуржій, М.Ф.Гончаренко, В.О.Гусев, О.А.Мазур. – К.: «Людопрінт», 2004. – 544 с.
15. Яковец Ю.В. Ускорение научно-технического прогресса. Теория и экономический механизм / Ю.В.Яковец. – М.: Экономика, 1988. – С.33.

УДК 339.92:332.1

МІКУЛА Н.А.,
Інститут регіональних досліджень НАН України,
завідувач відділу, д.е.н., проф.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Анотація. Розглянуті стратегічні напрями формування регіональної політики транскордонного співробітництва на сучасному етапі та передумови вибору інноваційних форм транскордонного співробітництва в регіонах України та окреслені рекомендації щодо їх впровадження.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, регіональна політика, транскордонні кластери, транскордонні промислові зони, транскордонні партнерства.

Аннотация. Рассмотрены стратегические направления формирования региональной политики трансграничного сотрудничества на современном этапе и предусловия выбора инновационных форм трансграничного сотрудничества в регионах, а также очерчены рекомендации относительно их внедрения.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, региональная политика, трансграничные кластеры, трансграничные промышленные зоны, трансграничные партнерства.

Annotation. *Strategic directions of the forming of cross-border cooperation regional policy at the present stage and pre-conditions of selection of innovation forms of cross-border cooperation in Ukraine's regions are considered, and the main recommendations concerning their implementation are outlined.*

Keywords: cross-border cooperation, regional policy, cross-border clusters, cross-border industrial zones, cross-border partnerships.

Сучасна регіональна політика ЄС особливу увагу приділяє пошуку нових форм транскордонного співробітництва з метою підвищення ефективності співпраці і утворення повномасштабного інтегрованого простору. Так, на європейських кордонах почали функціонувати «європейські угруповання територіального співробітництва», «транскордонні партнерства», «транскордонні кластери» і «транскордонні промислові зони», «транскордонні інноваційні проекти», «клондайкінг», «транскордонні регіони знань» тощо. Вони стають тими «полюсами зростання» в периферійних прикордонних регіонах, які впевнено конкурують із центральними, столичними регіонами і метрополіями. Основна мета всіх вищезазначених нових форм – прискорити економічне зростання шляхом об'єднання зусиль учасників, забезпечення конкурентних переваг транскордонним регіонам. Із усіх перерахованих організаційних форм транскордонного співробітництва в Україні існує досвід впровадження лише «транскордонних кластерів» та «транскордонних промислових зон». Їх подальший розвиток та підвищення ефективності функціонування, зокрема у західних областях України, сприятимуть відродженню економічної активності та стимулюватиме економічне зростання, що позитивно вплине на вирівнювання показників соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України та країн ЄС. **Така постановка проблеми ставить нові вимоги до визначення активної ролі держави щодо політики стимулювання створення транскордонних кластерів та промислових зон та використання інших інноваційних форм транскордонного співробітництва у регіонах України.**

Актуальність впровадження вищезазначених форм, зокрема транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів в Україні обумовлюється наступним:

1. Відновлення економічної активності національної економіки (особливо у західних регіонах України) внаслідок дії світової економічної кризи відбувається досить повільно. Так, незважаючи на те, що протягом 2010 року відбулось відновлення економічного зростання, остаточний показник реального ВВП (4,2 %) компенсував лише третину економічного спаду за 2009 рік. Дефіцит балансу зовнішньої торгівлі товарами сягнув «мінус» 8,5 млрд дол. США у 2010 році і подвоївся у порівнянні з 2009 роком. Ситуація із залученням прямих іноземних інвестицій (ПІІ) без радикальних інноваційних підходів також суттєво не покращується – обсяг ПІІ у 2010 становив 4,3 % ВВП – менше половини рівня найвищого показника за десятиріччя – 8,8 % ВВП у 2005 році, хоча й трохи покращився порівняно із 2009 роком (3,8 %). За прогнозами, Україна лише на початку 2013 року, в числі останніх серед східноєвропейських країн, повернеться до кризового рівня показника виробництва доданої вартості. Слід зазначити, що Болгарія, Польща, Сербія і Словаччина зуміли зберегти рівень доданої вартості 2007 року, а Угорщина і Румунія, за прогнозами, повернуться до рівня 2007 року на початку 2012 року [1].

Показники західних регіонів України гірші за загальноукраїнські. Зокрема, у Львівській області після глибокого спаду виробництва (за підсумками 2009 року – мінус 20,0 %), у 2010 році позитивні тенденції були дуже незначними – обсяги виробництва продукції перевищили фактично досягнутий рівень 2009 р. на 0,9 % . Значно активізувалась зовнішня торгівля, обсяги якої зросли (експорт – на 20 %, імпорт – на 23 %) порівняно з 2009 роком, при цьому 66,6 % експорту та 71,2 % імпорту області забезпечуються торгівлею з *країнами ЄС*. Впродовж 2010 року в економіку області надійшло майже 150,0 млн дол. США іноземних інвестицій, проте обсяг їх надходження порівняно з 2009 роком зменшився на 36 %.

2. Для відновлення економічного зростання у прикордонних, зокрема, західних регіонах України майже не задіяно потенціал промислових зон та кластерів, зокрема транскордонних, які є основною інституційною складовою інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки. Їх впровадження дозволило б кардинально поліпшити ситуацію щодо залучення інвестицій та конкурентоспроможності регіонів та країни в цілому.

Так, політика використання транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів отримала найбільшого поширення у транскордонних регіонах Європи і, як показала практика, обидві форми значною мірою сприяють **економічному** розвитку прикордонних територій, стимулюють інноваційно-інвестиційний розвиток регіону, забезпечують ефективне використання ресурсів, створюють робочі місця в периферійних, віддалених від центру районах.

У 84 найбільших промислових зонах та бізнес-парках Австрії в останні кілька років знайшли нове розміщення понад 1700 компаній. І тенденція продовжує неухильно зростати. Понад 100 компаній розміщується в двох найбільших індустріальних парках в Нижній Австрії та Зальцбурзі. В обох федеральних землях існують **транскордонні бізнес-парки** вздовж національних кордонів з Угорщиною та Чехією.

У **транскордонному промисловому парку Хайлігенкройц-Сентготтхард (A-HU)** на площі 30 га розміщені понад 30 фірм машинобудівної, будівельної, харчової промисловості, транспорту, логістики, консалтингу тощо.

Промисловий Парк Access Гмюнд-Чеське Веленіце (A-CZ) - перший європейський транскордонний бізнес-парк з комплексним інкубатором і центром обслуговування, де понад 40 високотехнологічних фірм розміщені на 83 га (з них 33 на австрійській стороні і 50 на чеській), створений до вступу Чехії до ЄС [2].

Транскордонний кластер «БіоДолина» («BioValley»), СН/D/F, з 1996 р.) – це кластер трьох країн у верхній долині р. Рейн, розміщений у північно-західній частині Швейцарії (СН), німецькому регіоні Південний Баден

(Südbaden, D), частині землі Баден-Вюрттемберг (Baden-Württemberg, D) та у французькому регіоні Ельзас (Alsace, F), який з'явився після злиття великих компаній. Біодолина налічує 600 підприємств у галузі медичних, фармацевтичних та біотехнологій, включно з 40 % найбільших фармацевтичних компаній у світі. На території Біодолини розташовані 12 університетів та інститутів, 40 наукових установ та 11 наукових парків. Щільність науково-дослідницької діяльності у цьому кластері є однією з найвищих у світі. Тільки за перші три роки існування кластера, на його території було створено 46 нових підприємств (20 у Швейцарії, 14 у Німеччині та 10 у Франції). З них третина займається розробкою нових медпрепаратів, а решта представляють сферу послуг. З 1996 по 2004 роки в усіх трьох регіонах Біодолини спостерігається зростання зайнятості населення (4,3 %–9,8 %) та регіональної частки ВВП (11,5 %–15,1 %), що свідчить про успішний розвиток цього прикордонного регіону [3].

Транскордонний кластер «Біо Долина» має досвід в отриманні фінансування у рамках ініціативи ЄС Interreg, фінансування з відповідних регіональних бюджетів та фонду підтримки розвитку технологій BioMed м. Фрайбург (Німеччина). Даний кластер на практиці діє як **мережевий інтегратор**.

Транскордонне об'єднання навколо затоки Ересунн (Öresund, DK/S) Данії та Швеції, включаючи «Долину Медікон» («Medicon Valley»). Розміщене на півночі ЄС, між датським регіоном столиці Копенгаген і шведським Сконе (Skane). Вона нараховує 26 лікарень, 12 університетів з 4.000 дослідниками та 135000 студентами. Створено 30000 робочих місць більш, ніж на 160 підприємствах. Деякі з підприємств, що спеціалізовані на датських дослідженнях, пов'язаних з розробкою медикаментів проти порушень центральної нервової системи, стали вже провідними у своїх напрямках діяльності [4].

В Україні процеси кластеризації відбуваються за ініціативи регіональних органів влади (за різними джерелами, створено біля 35 кластерів і виявлено до 100 кластерних ініціатив, у тому числі транскордонних), проте на сьогодні вони ще не стали об'єктом державної економічної чи інноваційної політики. Так, досі не визначено поняття «кластер», відсутня його типологія, не сформовано комплексної програми кластеризації економіки України. Наприкінці 2008 р. Департаментом інвестиційної та інноваційної діяльності Міністерства економіки України підготовлено проект «Концепції створення кластерів в Україні», яка окреслює основні види кластерів, передумови та необхідність їх створення та визначає комплекс заходів щодо інтенсифікації кластеризації економіки [5]. Окрім того, Мінрегіонбудом спільно з Національною академією наук України розроблено проект **Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів**. На жаль, ці документи поки що залишаються у статусі проектів.

3. Неefективно використовуються можливості єврорегіонів як організаційної форми транскордонного співробітництва, одним із завдань якої є сприяння отриманню коштів для співфінансування транскордонних проектів із Структурних фондів ЄС й інших міжнародних фінансових організацій та які, водночас, можуть стати координуючими структурами щодо розвитку транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів.

Так, за механізмами реалізації регіональної політики ЄС, яка спрямована, у тому числі, на підтримку розвитку прикордонних територій, є можливості отримання додаткового фінансування для транскордонних проектів з бюджетів транскордонних програм: «Польща-Білорусь-Україна» (індикативні асигнування на період 2007–2013 рр. – 186,2 млн євро), «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» (68,6 млн євро), «Румунія-Молдова-Україна» (126,7 млн євро), «Чорне море» (17,3 млн євро) [6]. Серед пріоритетів цих програм - інституційна співпраця та стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, зокрема підтримуються проекти формування транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів. Проте низька активність української сторони призвела до того, що за першим траншем фінансову підтримку отримали переважна більшість проектів польських, румунських та угорських партнерів. Наприклад, число заявок української сторони (93) за Програмою «Польща-Білорусь-Україна» становило менше половини заявок польської сторони – (192). У Львівській області лише 2 проекти отримали фінансову підтримку. Таку ситуацію можна було передбачити ще на етапі формування механізмів реалізації ENPI, де, на відміну інших країн, українські інтереси не були представлені належним чином.

4. В Україні відсутня відповідна державна підтримка розвитку інноваційної інфраструктури (транскордонних промислових зон, транскордонних кластерів), у тому числі – за рахунок відповідних фондів, позитивний досвід діяльності яких спостерігається у багатьох країнах ЄС. На відміну від транскордонних промислових зон, які функціонують у межах чітко окресленої певної території і потребують значних капітальних вкладень у розвиток інфраструктури, транскордонні кластери об'єднують на добровільних засадах учасників, які вільно розміщені у транскордонному просторі. Ця форма є більш доступною для реалізації при відповідній державній підтримці.

До 2000 року таку підтримку забезпечував Державний інвестиційний фонд України, але його діяльність виявилась менш ефективною, ніж очікувалося. Нині інноваційно-інвестиційну діяльність в Україні забезпечує **Державне агентство України з інвестицій та розвитку** (створене 17.05.2010), в сфері управління якого - Державна інвестиційна компанія та Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДІФК), яка є правонаступником майнових прав і обов'язків, в тому числі за договорами про надання інноваційних позик, Державного інноваційного фонду і його територіальних відділень. ДІФК має відділення у 16 регіонах України і володіє Українським банком реконструкції та розвитку (УБРР). Однак, за звітом про фінансову діяльність ДІФК [7], з понад 16 млн грн., які витрачаються на утримання цієї установи і її територіальних відділень, лише 1 % витрачався на забезпечення фінансової підтримки інноваційних проектів. За весь час існування структур підтримки

інноваційного розвитку не було реалізовано жодного проекту щодо повної інфраструктурної підготовки промислових зон чи майданчиків для залучення інвестора в регіони України.

Так, в Австрії у розвитку інноваційної інфраструктури (створено 84 промислові зони, у тому числі, транскордонні) визначальна роль належить державній підтримці. **Найважливішу роль у виконанні урядових програм підтримки інноваційної діяльності відіграють три фонди**, що фінансуються з держбюджету і підпорядковані міністерству транспорту, інновацій і технологій [8]:

- Фонд сприяння дослідженням у промисловості (призначений для стимулювання науково-технічних розробок прикладного характеру);

- Фонд сприяння науковим дослідженням (використовується для підтримки фундаментальної науки, дозволяє створити необхідний для інноваційної діяльності науковий потенціал);

- Фонд інновацій та технологій (націлений на структурну підтримку знову створюваних і існуючих інноваційних підприємств, які проявляють активність у пріоритетних для країни галузях науки і технологій).

За допомогою цих фондів здійснюється також моніторинг ефективності бюджетного фінансування урядових програм, в тому числі і за обсягом повернення податків від підприємств, створених за підтримки держпрограм.

До 2010 року австрійський уряд планує довести розмір фінансування науково-технічних державних програм до 3 % (у 2002 році – 2 %, у 2005 році – 2,5 %) ВВП.

Важливим принципом прямого фінансування державою інноваційних підприємств у рамках програм підтримки є безпосередня зацікавленість самих підприємств. Їхня частка в загальній вартості проекту має становити не менше 51 % (власні кошти, обладнання, особисті кредити). Частка держави – не більше 35 % (як правило – 25 %), решта - залучені інвестиції або банківські кредити під ідею проекту. Уповноваженими такого кредитування австрійським урядом визначені два банки, підпорядковані міністерству промисловості та праці. До цих банків надходить близько 13,5 % коштів, що виділяються на науково-дослідні програми, і водночас, вони виконують функції державного страхування приватних інвестицій, що спрямовуються у конкретні інноваційні проекти. Таке страхування ризиків приватного інвестування у проекти, які підтримуються державою, створює сприятливу основу для залучення вітчизняних і іноземних інвесторів.

Кожна держава в ЄС має свою систему державної підтримки розвитку інноваційної інфраструктури, де всі процедури чітко регламентовані, прозорі, пов'язані із механізмами фінансової підтримки з Структурних фондів ЄС і, переважно, використовують моделі державно-приватного партнерства. Окрім того, національні стратегії інноваційного розвитку, у тому числі шляхом кластеризації, узгоджені із пріоритетами загальноєвропейської стратегії кластеризації промисловості – «Маніфесту кластеризації ЄС» (2007) та Кластерного меморандуму (2008) і об'єднані програмою EUREKA (European Research Coordination Agency – інформаційна мережа, що охоплює всю Європу і націлена на здійснення конкурентоспроможних на світовому ринку розробок та досліджень невійськового призначення у галузях інформаційних технологій, медицини та біотехнологій, зв'язку, екології, енергетики, нових матеріалів, транспорту, робототехніки та виробничої автоматизації, лазерних технологій).

З огляду на необхідність задіяння потенціалу створення інноваційно-інвестиційних транскордонних кластерів та промислових зон у західних регіонах України як чинника економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності на рівні державної регіональної політики має бути здійснено наступне:

1. «Національну стратегію формування та розвитку транскордонних кластерів», яка розроблена згідно розпорядження КМУ від 10.09.08 № 1214-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії національної безпеки України на 2008 р.» і представлена Кабінету Міністрів України, необхідно включити окремим блоком до загальної Концепції кластеризації економіки України, яка розробляється робочою групою, створеною при Міністерстві економіки та торгівлі України. В подальшому, для ефективної реалізації цієї Стратегії необхідно розробити конкретні регіональні програми формування та підтримки розвитку транскордонних промислових зон та транскордонних кластерів, в яких би були узгоджені державні, регіональні інтереси та інтереси суміжних територій сусідніх держав, а також визначені відповідні пріоритетні сфери. До таких сфер належать: ІТ-технології, логістика, екологія і альтернативна енергетика, туризм і рекреація.

Так, в українсько-польському транскордонному регіоні з польського боку вже функціонують два потужні кластери: «Авіаційна Долина» (Dolina Lotnicza) і «Долина органічної їжі» (Dolina Ekologicznej żywności), що створює можливості долучення учасників з української сторони. Так, створений у Львові в березні 2010 року ІТ-кластер (Аутсорсинговий Форум як координуюча структура) одним із напрямів своєї діяльності передбачає співпрацю із Авіаційною Долиною, що створить передумови формування транскордонного ІТ -кластеру. Сьогодні Львів є одним з найбільших ІТ-аутсорсингових центрів в Україні. Щороку львівські вищі навчальні заклади випускають понад 30 000 висококваліфікованих спеціалістів. Місто вважається розвиненим технологічним та науково-дослідницьким центром у Східній Європі, в якому працюють 25 % всіх українських програмістів, що дає всі підстави для очікування високої ефективності функціонування транскордонного ІТ-кластеру.

Враховуючи значний транспортно-транзитний потенціал Західних регіонів України, **важливим напрямом формування та підтримки розвитку є транскордонні логістичні кластери.**

Так, логістичний сектор в ЄС (планування, організація та здійснення транспортування вантажів) демонструє значні темпи зростання. Якщо протягом 1995–2005 рр. транспортні перевезення зросли приблизно на 30 %, за прогнозами аналітиків, до 2020 року їх обсяги зростуть ще на 50 %.

За даними Євростату, вартість логістичних послуг складає 10–15 % вартості кінцевої продукції, тому перед європейськими компаніями, для зменшення вартості продукції, стоїть завдання скорочення енергоспоживання та витрат часу на перевезення і обробку вантажів, витрат на їх зберігання, що сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

Характерною рисою європейського ринку логістичних послуг є його кластеризація. Фахівці виділяють близько 25 базових (основних) логістичних кластерів та 60 другорядних логістичних кластерів [9], розташованих на європейській території.

Більшість логістичних кластерів знаходиться на перетині основних вантажних потоків і поєднують у собі багато профільних об'єктів, у першу чергу складських споруд. Території дії кластерів різних країн та регіонів часто перетинаються. Принаймні 4 кластери можна розглядати як глобальні логістичні, а саме: Лондон, Париж, Франкфурт (Ріна – Мейн) та Рандстад Голландія (разом із регіоном Ріна – Рур та регіоном північно-східної Франції).

Враховуючи розвиток транспортної інфраструктури із Заходу на Схід, наступним глобальним логістичним кластером може стати транскордонний кластер на західному кордоні України по осі Балтика – Чорне море. Як відомо, вплив міжнародних транспортних коридорів відчутний в околі 200 км, а логістичні центри, що формуватимуть транскордонний логістичний кластер, розміщуються біля найбільших пунктів перепуску («Ягодин», «Рава-Руська», «Краківець» «Шегині», «Чоп», «Ужгород», «Порубне», «Рені»). Таким чином, всі західні області можуть отримати значний імпульс для розвитку. Нині переважна більшість об'єктів ринку логістичних послуг України зосереджена в Київській області (90 %), а загальна ємність логістичних послуг в Україні оцінюється близько 2,5 млрд євро [10].

В Стратегіях розвитку областей є розуміння такої можливості, і розробляються відповідні техніко-економічні обґрунтування формування як транскордонних логістичних кластерів, так і транскордонних промислових зон з можливостями надання логістичних послуг. Проте основним стримуючим фактором впровадження таких інноваційних форм транскордонного співробітництва є відсутність нормативного забезпечення **специфічного митного контролю для кооперації виробництва** в межах транскордонних кластерів, а особливо, промислових зон.

Так, Закарпатська область розробила план, у відповідності до якого в п'яти місцях на кордонах з ЄС буде розташовано промислові парки з координуючим центром у м. Мукачеві. Заплановані промислові парки буде розміщено поблизу словацького кордону в Ужгороді та Соломонові, поблизу кордону з Угорщиною в Чопі та Берегові, а також в Виноградівському районі поблизу кордон з Румунією. Специфікою даних парків є те, що головним напрямком їх діяльності буде логістика, тому в довгостроковій перспективі до уваги береться транспортний потенціал (зокрема, мукачівський аеродром), а розміщення промислового виробництва визначається лише як можливість [11]. Подібні проекти розробляються іншими західними областями України, переважно з метою отримання фінансової підтримки із міжнародних фінансових фондів.

2. Перейти до створення транскордонних промислових зон (парків), поряд із стимулюванням на регіональному рівні інноваційної діяльності, що має дві мети:

– створити у відсталому периферійному регіоні структуру, що відігравала б роль бізнес-інкубатора (включаючи всю інфраструктуру) і допомагала інвесторам розпочинати виробництво продукції;

– створити фінансового посередника в отриманні коштів фінансової допомоги зі структурних фондів ЄС.

Як координуючу структуру транскордонних кластерів чи промислових зон доцільно використати єврорегіони, які, водночас, є тією інституцією, що повинна розробляти та впроваджувати **стратегію розвитку транскордонного регіону**. Враховуючи, що кластерна стратегія стосується усіх стратегій, що допомагають створити сприятливе середовище для співробітництва між різними економічно-зацікавленими сторонами на місцевому, регіональному (транскордонному), національному та наднаціональному рівнях і охоплює усі стратегії, що мають вплив на розвиток кластерів (регіональна стратегія, промислова стратегія, інноваційна стратегія) – єврорегіони можуть і повинні взяти на себе роль «центру», через який здійснюється обмін інформацією та технологіями, відбувається координація заходів співробітництва між учасниками транскордонного кластеру чи промислової зони..

3. Для забезпечення дієвої державної підтримки (методичної і фінансової) створення і підтримки розвитку транскордонних промислових зон та кластерів доцільно в процесі реалізації доручення Президента Уряду щодо створення **Фонду регіонального розвитку (ФРР) передбачити окремим напрямом підтримку проектів транскордонного співробітництва**, який, аналогічно європейським фондам, на конкурсних засадах підтримуватиме розвиток транскордонних інноваційно-інвестиційних структур та єврорегіонів і сприятиме приєднанню цих структур до європейських мереж. Доцільність створення окремого напрямку діяльності державної інституційної структури (ФРР) для підтримки розвитку транскордонних промислових зон, транскордонних кластерів та інших інноваційних структур у транскордонному просторі зумовлена регіональною політикою ЄС, об'єктом якої вже є західні області України, і відповідними вищезгадуваними програмами транскордонного співробітництва.

Так, з 1993 року Україна є асоційованим членом програми EUREKA, тоді ж було організовано Національний інформаційний пункт програми EUREKA в Україні (Український EUREKA НІП). Нашій країні необхідно стати повноправним членом програми EUREKA, оскільки саме тоді відкриваються усі перспективи та можливості використання потенціалу цієї програми для стимулювання розвитку регіонів, зокрема у транскордонному просторі.

Ще однією з мережевих організаційних форм транскордонного співробітництва, можливості якої доцільно використати в Україні, можна назвати *транскордонні партнерства*. Метою їх створення і діяльності є охорона здоров'я, розвиток фізичної культури та спорту, задоволення духовних та інших нематеріальних потреб, охорона прав і законних інтересів громадян та організацій, залагодження конфліктів та надання юридичної допомоги, а також інші цілі, направлені на досягнення *суспільних благ*. Ключовою особливістю партнерств є прагнення сторін досягти чогось, що вони не можуть робити поодиночки, шляхом об'єднання навичок та певних ресурсів. Необхідними умовами для такої співпраці є спільне бачення цілей співпраці.

Найбільш яскравим прикладом партнерства, на основі якого можна дослідити процедуру організації і функціонування партнерств у світі і досвід якого можливо використати при заснуванні в Україні, є мережа партнерств під егідою EURES (Європейська служба зайнятості) [12]. У даний час у світі функціонує 22 транскордонні партнерства у Європі, за участю більш ніж 13 країн. Їх метою є задоволення потреби в інформації і забезпечення трудової мобільності в транскордонних регіонах. Всі Партнерства об'єднують служби зайнятості та професійної підготовки, організації роботодавців і профспілок, місцеві органи влади та інші установи, що займаються питаннями зайнятості та професійної підготовки. Вони є важливим засобом моніторингу зайнятості на транскордонному ринку праці, які є ключовими елементами розвитку європейського ринку праці. Львівська служба зайнятості виявила зацікавленість до входження в таку мережу партнерств і зараз ведуться дослідні роботи щодо можливостей реалізації такого проекту.

Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС) – це нові форми транскордонного співробітництва в рамках ЄС, які виникли з прийняттям 5 липня 2006 р. Європарламентом та Радою Європи Регламенту №1082/2006 щодо Європейських угруповань територіального співробітництва [13]. Відповідно до даного Регламенту, Європейські угруповання територіального співробітництва – це угруповання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між *членами ЄС* в цілях зміцнення економічного та соціального єднання [14]. Проте, така форма транскордонного співробітництва може бути використана західними областями України, які межують з ЄС при умові розміщення штаб-квартири у країні-члені ЄС. Прикладом використання згаданого Регламенту є Єврорегіон «Чорне море», за участю з боку України поки що лише Одеської області, штаб-квартира якого знаходиться у м. Констанці (Румунія).

Ситуація може змінитися, коли Україна як член Ради Європи все ж ратифікує Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями щодо об'єднань єврорегіонального співробітництва (ETS № 106) [15], яку підписали держави - члени Ради Європи в Утрехті 2009 р. і яка була представлена і обговорена у Києві 10 березня 2010 р. на Національному круглому столі, організованому Мінрегіонбудом України.

Висновки:

1. Стратегічними напрямками регіональної політики транскордонного співробітництва в Україні повинні стати нові форми як інноваційні інструменти реалізації державної регіональної політики.

2. Для впровадження транскордонних кластерів та транскордонних промислових зон в Україні доцільно завершити формування відповідного інституційного середовища, *прийняти державну стратегію розвитку та підтримки кластерів* в Україні і *конкретизувати її в окремих секторальних програмах і відповідних стратегіях розвитку регіонів*.

3. Доцільно було б створити робочу групу, яка б *розробила нормативне забезпечення* діяльності транскордонних промислових зон, транскордонних кластерів та інших інноваційних форм, насамперед в системі митного забезпечення умов виробничої кооперації у транскордонному просторі.

4. Необхідним кроком для успішного формування транскордонних кластерів є приєднання України до загальноєвропейської стратегії кластеризації промисловості та ратифікація «Маніфесту кластеризації ЄС» (2007) та Кластерного меморандуму (2008).

5. Для прискорення впровадження нових форм транскордонного співробітництва доцільно сприяти становленню єврорегіонів як координуючих структур транскордонних промислових зон, транскордонних кластерів та інших інноваційних форм шляхом забезпечення їх фінансової підтримки в рамках Державної програми розвитку транскордонного співробітництва, та прискорити приєднання України до Спільного рішення Європейського Парламенту та Європейської Ради від 05.07.2006 р. і підписати третій додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами № 1082/2006 «Про Європейські угруповання територіальної співпраці», що прискорить диверсифікацію діяльності регіонів.

6. Необхідно забезпечити реалізацію комплексу заходів щодо інформування суб'єктів транскордонного співробітництва, широкого кола громадян України про основні пріоритети державної політики щодо транскордонного співробітництва, заходи їх реалізації, а також популяризацію кращих європейських та українських практик співробітництва, використання його нових форм.

7. Доцільно забезпечити розробку Стратегії розвитку *системи логістики України*, з врахуванням доцільності створення *транскордонних логістичних кластерів по осі Балтика-Чорне море* в комплексі з *актуалізацією Державної програми* створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 1998 р. за №346.

8. Слід забезпечити розробку нормативно-правового механізму і регламентуючих процедур в рамках новостворюваного *Державного фонду регіонального розвитку щодо напрямку «транскордонне співробітництво» і підтримки транскордонних проектів*.

Список використаних джерел:

1. Erste Банк – Макрогляд, 15 лютого 2011. Укрстат, дослідження Erste Банку www.erstebank.ua/ua/Downloads?chronicleId=0901481b80035332.
2. Сайт міста Чеське Веленіце/ переклад з чеської. Доступ: <http://www.velenice.cz/?id=hospodarsky-park&menu=menu3>.
3. Промисловий парк Szentgotthárd/ переклад з англ. Доступ : http://www.ip.szentgotthard.hu/elemek/sztg_ip_e.pdf.
4. Dr. Thea Siegenfuhr. BioValley – a leading trinational BioCluster in Europe. National cluster initiatives in Europe and their strategies for internationalization. Berlin. 21.02.2008.
5. Пелешак І. Узагальнення світового досвіду розвитку транскордонних кластерів /Горблюк Р., Демченко В., Пелешак І. і інші // Звіт НДР «Розробка регіональної стратегії формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів». Наук. кер. д.е.н., проф. Н.Мікула. № держреєстрації 0106U013076. - Львів, 2008 р. -166 с.
6. Департамент інвестиційної та інноваційної діяльності Міністерства економіки України. Концепція створення кластерів в Україні. Проект // www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121227
7. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Strategy Paper 2007–2013. Indicative Programme 2007-2010. Executive Summary [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>.
8. Офіційний сайт Державної інноваційної фінансово-кредитної установи: www.difku.gov.ua/?q=node/124
9. Ю.П. Порогин, региональный представитель ТПП РФ в Австрии, Словакии (г.Вена) / - Об австрийском опыте по организации инновационной инфраструктуры. Доступ: <http://au.ruschamber.net/>
10. The European Logistics Market, by Prof. Dr. Dieter W. Rebitzer (University of Nürtingen-Gieslingen)<http://www.europe-re.com/system/main.php?pageid=2242&articleid=8738>
11. Матеріали конференції «Перспективи розвитку в Україні логістичних послуг», 2008: Аналіз ринку складської нерухомості в Україні. Режим доступу: <http://www.bsc.lviv.ua/konsulting/modules.php?name=Pages&go=&page&pid=35>;
12. Програма створення транскордонних транспортно-логістичних центрів, як структурних ланок інноваційних кластерів на території Закарпатської області на 2009-2011 роки, схвалена Розпорядженням голови державної адміністрації від 22.04.09 № 175.
13. Пелешак І. Нові форми транскордонного і міжрегіонального співробітництва //Розвиток нових форм транскордонного співробітництва: Матеріали Круглого столу 28 квітня 2009 року./ Відп. ред. Мікула Н.А. – Львів, ІРД НАН України, 2009. – С. 49–55.
14. Regulation (EC) No 1082/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on a European grouping of territorial cooperation (EGTC). [Internet resource] / European Union Official Website. – Available from: [http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082\(2006\)_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082(2006)_en.pdf).
15. Жук О. Європейські угруповання територіального співробітництва (СУТС)// Розвиток нових форм транскордонного співробітництва: Матеріали Круглого столу 28 квітня 2009 року./ Відп. ред. Мікула Н.А. – Львів, ІРД НАН України, 2009. – С. 4–5.
16. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОЕС).

УДК 331.101.262

МОЙСЕЄНКО І.П.,

Львівський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
д.е.н., доц.

СИСТЕМНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статті представлено основи системного формування фінансової безпеки підприємства. Описано механізм управління фінансовою безпекою підприємства згідно вимог теорії систем та теорії безпеки. Формулюються основні принципи механізму управління з використанням потенціалу підприємства, вимірювання рівня безпеки та напрямків змін.

Ключові слова: фінансова безпека, системний підхід, механізм управління безпекою, критерії управління, фактори управління, методи управління, концепція фінансової безпеки.

Аннотация. В статье представлены основы системного формирования финансовой безопасности предприятия. Описан механизм управления финансовой безопасностью предприятия согласно требованиям теории систем и теории безопасности. Формулируются основные принципы механизма управления с использованием потенциала предприятия, измерение уровня безопасности и направлений изменений.

Ключевые слова: финансовая безопасность, системный подход, механизм управления безопасностью, критерии управления, факторы управления, методы управления, концепция финансовой безопасности.

Annotation. The article presents the fundamentals of system forming financial security company. We describe the mechanism of financial security company in accordance with requirements of systems theory and theories of security. Formulated the basic principles of the mechanism of the potential of the enterprise, measuring the level of security and direction changes.